

Ольга Баркова

Електронна бібліотека як перспективний засіб організації доставки документів та обслуговування по МБА

Розглянуто правові, організаційні та технологічні питання роботи МБА та доставки документів — сервісних служб бібліотеки для віддалених користувачів. Подано основні технологічні процеси доставки документів. Проаналізовано перспективи їх розвитку в електронному середовищі. Підкреслено необхідність використання інформаційних ресурсів та програмно-технічних засобів електронної бібліотеки для вдосконалення дистанційного бібліотечно-інформаційного обслуговування.

Один із традиційних сервісів бібліотек — обслуговування віддалених користувачів документами або копіями першоджерел із фондів книгозбірень. Головними засобами цього бібліотечно-інформаційного обслуговування в практиці бібліотек світу є служби міжбібліотечного абонементу (МБА) та доставки документів (ДД). Обидва сервіси платні для абонентів бібліотек або здійснюються на основі угод між організаціями (наприклад, за принципом взаємозаліків для бібліотек), оскільки передбачають використання таких додаткових послуг, як поштові посилення, копіювання тощо.

Найважливіший аспект обслуговування по МБА та ДД — дотримання законів стосовно питань захисту авторського права. За практикою світових служб ДД вирішення цих питань потребує залучення додаткових механізмів фінансових відрахувань на авторські гонорари та контроль з боку відповідних організацій [10, 19]. Проблема досягнення балансу між вимогами авторів щодо використання їх творів та правом суспільства на отримання інформації дуже складна. Фактично вона відбиває суперечність між суспільними та комерційними інтересами. Протягом сторіч її вирішують законодавчі органи різних країн і міжнародні організації [9, 10, 18].

Інформаційні технології (ІТ) та телекомунікаційний зв'язок, завдячуючи яким людство має таке явище, як електронне інформаційне середовище, дають змогу здійснювати комплексне обслуговування абонентів бібліотек на якісно новому рівні, відкриваючи інформаційний кладезь книгозбірень широкому колу споживачів,

незалежно від їх місцезнаходження. Однак при цьому загострюється проблема захисту авторського права в глобальній мережі, невизначеність якої сьогодні гальмує розвиток багатьох напрямів інформаційно-бібліотечного сервісу.

Організація роботи служб МБА та ДД складається з комплексу правових, фінансових, організаційних, технічних, технологічних та кадрових питань. Частина організаційних належить до внутрібібліотечних, але більшість проблем необхідно розв'язувати на державному та міжнародному рівнях взаємодії установ-фондотримачів. Водночас технологічні питання — то впровадження у функціонування бібліотечних служб новітніх інформаційних та комунікаційних технологій, заснованих на світових стандартах представлення та розповсюдження документальних знань в електронному середовищі [3, 7, 12, 13, 15, 16]. Перспективним інструментом та інформаційно-ресурсною базою для розвитку сервісів дистанційного обслуговування є електронна бібліотека.

Саме ці питання обговорювалися на семінарі «МБА і служба доставки документів», який проходив в рамках конференції.

У країнах пострадянського простору вдосконалення обслуговування віддалених користувачів дуже актуальне. Так, в Україні гострими є питання розповсюдження наукових публікацій на її регіони. Проблема спричинена недостатнім забезпеченням суспільства, зокрема книгозбірень, друкованою продукцією, особливо періодикою світового репертуару, відсутністю служб ДД і неможливістю користуватися послугами світових служб постачання документів. Неefективна діяльність МБА зумовлена труднощами розвитку країни в останнє десятиріччя.

У семінарі взяли участь представники бібліотек кількох країн СНД. У доповідях розглянуто досвід обслуговування віддалених користувачів бібліотеками різних країн¹, проблеми сучасного стану служб МБА та ДД країн колишнього СРСР, окреслено шляхи їх розв'язання в умовах новітніх

¹ Доповідь В. В. Губарця, С. В. Ляшенко «Доставка документів: досвід Сполученого Королівства».

ІТ², зокрема використання інформаційно-ресурсних та комунікаційних можливостей електронних бібліотек³.

Значну увагу промовці приділили питанням використання програмно-технічних засобів комп'ютерної техніки для вдосконалення діяльності МБА та налагодження нових сервісів, у тому числі й електронної ДД. Разом з працівниками відділів обслуговування в обговоренні цих питань взяли участь і фахівці-системотехніки інформаційно-технічних підрозділів бібліотек⁴.

У рамках роботи семінару «МБА і служба доставки документів» відбулося засідання експертної групи Секції по міжбібліотечному абонементу держав-учасників СНД, де було розглянуто «Проект положення про Систему міжбібліотечного абонементу й доставки документів держав-учасників СНД» (Проект про СМБА та ДД). Розробка цього документа є дуже своєчасною, оскільки налагодження міждержавного інформаційного обслуговування дасть змогу розширити межі територіального охоплення першоджерел та сприятиме популяризації досягнень учених у різних країнах.

Спинимося детальніше на технологічних, організаційних питаннях обслуговування віддалених користувачів, досвіді служб ДД бібліотек різних країн та використанні ресурсних і програмно-технічних можливостей електронних бібліотек для вдосконалення дистанційних інформаційно-бібліотечних сервісів.

Фактично обслуговування віддалених користувачів зводиться до забезпечення їм умов пошуку та отримання необхідних документів шляхом здійснення таких процесів:

- ✓ інформаційний пошук;
- ✓ оформлення замовлення на отримання документа;
- ✓ оплата послуг, обговорення умов роботи з документом;
- ✓ отримання документа.

З розвитком телекомунікаційної інфраструктури суспільства, технологій електронного до-

² Доповіді В. М. Чуприної «МБА: проблеми та перспективи», Л. В. Афанасьєвої «МБА: проблеми і шляхи розв'язання в умовах новітніх інформаційних технологій», Д. М. Цукерблата й І. Ю. Красильникової (Росія) «Розвиток МБА в сучасних умовах (регіональний аспект)».

³ Доповідь автора статті «Електронна бібліотека як засіб забезпечення регіонів України загальнодоступними інформаційними ресурсами».

⁴ Доповідь Л. Г. Влащенко «Місце сканування в електронній доставці документів».

кументообігу, бібліотечно-інформаційних електронних ресурсів та Web-технологій традиційні сервіси бібліотеки поширюються на електронні документи й переміщуються в електронне середовище, використовуючи всі переваги електронного подання та розповсюдження інформації. Далі наведено варіанти реалізації кожного із зазначених процесів обслуговування, які застосовують світові служби МБА та ДД [2, 7, 8, 13].

Пошук першоджерел. Традиційно пошук інформаційних джерел здійснюється в *каталогах бібліотек, реферативних виданнях, інформаційних матеріалах*. Популярною формою надання оперативної інформації про першоджерела стає розсилка електронною поштою сигнальної інформації та дайджестів публікацій. За допомогою використання електронних ІР забезпечуються такі зручні, швидкі та ефективні варіанти пошуку:

- ✓ в електронних каталогах у локальному або онлайновому доступі;
- ✓ у бібліографічних та реферативних БД на CD або в мережевому доступі.

Порівнюючи існуючі види інформаційного пошуку, зауважимо: в електронних каталогах забезпечується бібліографічний підбір першоджерел та надається інформація (шифр зберігання в певній бібліотеці) про фізичне місцезнаходження документа — книги, періодичного видання тощо. Коли користувач вдається до зведеного або корпоративного каталогу (практика закордонних бібліотек), то він вибирає за своїми критеріями бібліотеку-постачальника документів, яка його обслуговуватиме. Приклад — німецька система SUBITO (<http://www.subito-doc.com>).

Інформація в БД забезпечує широкий тематичний пошук з високою релевантністю результатів за рахунок реферативної та аналітичної інформації і постатейного опису збірників. Тут також можна отримати інформацію про наявність першоджерел в тій або іншій бібліотеці. Як приклад наведемо реферативну БД «Україніка наукова» (www.nbuv.gov.ua/db/ref.html) [1] та її друкований аналог УРЖ «Джерело» [17]. Значна частина бібліографічно-реферативних записів у цих виданнях мають шифри зберігання першоджерел у НБУВ.

Замовлення документа. Оформлення замовлення — це фактично *вибір форми представлення інформаційного матеріалу й засобів доставки, оформлення договірних обов'язків або оплата послуг*. Замовлення складається з трьох частин і може бути оформленим на *паперовому бланку* або в *електронному вигляді*, відповідно до чого направляється в службу доставки *поштою, фак-*

сом, електронною поштою або через інтерактивні онлайн-форми. Замовлення вміщує:

- ✓ бібліографічні дані про потрібне першоджерело, інформацію про місцезберігання (за наявністю);
- ✓ зазначення форми документа, що надається (оригінал, ксерокопія, мікроформа, електронна копія в одному з поширених форматів файлів);
- ✓ зазначення засобів доставки: для неелектронних документів — це кур'єр, пошта, факс, для електронних — програма «Ариель», E-mail, FTP, on-line доступ за паролем або за фіксованою IP-адресою (авторизований доступ).

Більша частина вказаних засобів доставки використовується для постачання копій публікацій. Оригінали, як правило, доставляються кур'єром або поштою.

Електронна доставка документів впроваджується в практику служб ДД, але це поки що найдорожчий метод надання копій документів.

Отримання документа за замовленням здійснюється через служби МБА та ДД, у функціонуванні яких є принципові відміни.

- МБА надає документи в тимчасове використання з застосуванням послуг посередника — іншої бібліотеки, що не в змозі задовольнити запити користувачів за рахунок власних фондів. Обслуговування замовників у цьому разі здійснюється, як правило, в приміщенні книгозбірні, до котрої доставлено документ. У встановлений термін документ повертається до фондотримача, де він постійно зберігається.
- Доставка документів — надання копій публікацій (окремих статей або частин книг певного обсягу) в постійне використання безпосередньо кінцевому користувачеві — індивідуальним замовникам або установам. Тому доставка документів потребує наявності в бібліотеці додаткових підрозділів з обладнанням для створення копій документів на різних носіях.

Оплата послуг та оформлення договірних об'язків. У практиці світових служб ДД поширеними видами оплати послуг є передоплата на певний обсяг публікацій та онлайн-розрахунки за кредитними картками. Фінансові розрахунки здійснюють, як правило, обліково-фінансові підрозділи служб ДД. У ході оформлення замовлення на користувача покладаються обов'язки щодо умов використання документів. У разі послуг МБА — термін користування першоджере-

лом та гарантія повернення документа у фонд бібліотеки. При отриманні копій документів — це дотримання вимог захисту авторського права щодо використання та розповсюдження публікацій.

Бібліотеки світу мають значний досвід обслуговування віддалених користувачів із застосуванням МБА та ДД і активно працюють в електронному середовищі. В Європі функціонує система міжнародного МБА. Відомі великі світові служби ДД [8]. Як приклад можна навести європейські служби, послугами котрих користувалося ряд бібліотек України в рамках проекту INTAS у 1997—2000 рр. [2]. Пошук матеріалів та оформлення замовлень здійснювалися в онлайн-новому режимі.

1. **The British Library Document Supply Center (BLDSC)** — централізована система доставки документів Великої Британії. Основним центром бібліографічної інформації та матеріалів є Британська національна бібліотека (www.bl.uk). В її фондах понад 4 млн книжок, праць конференцій, докторських дисертацій, аудіозаписів. BLDSC — центр, створений при бібліотеці з метою забезпечення доставки матеріалів замовникам. Сьогодні BLDSC є найбільшим постачальником документів в Європі. Доставка копій здійснюється в основному факсом. Пересилання поштою займає друге місце. Оригінали документів передаються рідко й тільки у рамках спеціальних узгоджень.

2. **PICA** — оперативна доставка публікацій у національній мережі Нідерландів (www.pica.nl). Її засновано в 1969 р. з метою встановлення міжбібліотечних зв'язків у межах королівства. Завданням PICA було створення єдиного бібліографічного поля, мережева експлуатація БД та організація передачі замовлень на літературу. На основі цієї мережі створено об'єднаний національний бібліотечний каталог (Dutch Union Catalog NCC), який містить каталоги 400 бібліотек країни. Доставка документів здійснюється факсом, поштою, а електронних документів — за допомогою FTP-протоколу (електронні копії розміщуються в спеціальну директорію на сервері й одночасно користувачу передається повідомлення про виконання замовлення, електронна копія знищується після її зчитування клієнтом).

3. Служба доставки документів **INIST** — Інституту науково-технічної інформації у Франції (www.inist.fr/index_en.html). Копії передаються факсом, поштою, доступні в режимі on-line в авторизованому доступі (<http://form.inist.fr/public/eng/welcome.htm>).

4. **TIBORDER-On-line** — німецька система замовлень документів у Бібліотеці університету та Технічній інформаційній бібліотеці Ганновера (UB/TIB, www.tib.uni-hannover.de). Копії на різних носіях доставляються факсом, поштою (значна кількість копій створюється на мікроносіях). Електронні копії передаються електронною поштою та за FTP.

5. Доставка документів у **German National Library of Medicine** — Німецькій національній бібліотеці з медицини в Кельні (www.zbmed.de/indexengl.html).

Зараз у Німеччині функціонує інтегрована система замовлень та доставки **SUBITO** (www.subito-doc.com), яка об'єднує 20 німецьких та 4 європейські (голландська, швейцарська та дві австрійські) бібліотеки й здійснює такі сервіси: *electronic ordering service, access systems, delivery libraries*.

Стрімкий прогрес у галузі технологій передачі інформації через комп'ютерні мережі зумовлює той факт, що *генеральним напрямом розвитку бібліотечно-інформаційного сервісу стає «електронна форма» обслуговування віддалених користувачів*, тобто забезпечення всіх вищевизначених етапів дистанційного обслуговування за рахунок використання електронної інформації та засобів телекомунікаційного зв'язку.

Таким чином, електронне середовище функціонально поєднує різні методи доставки документів та вдосконалює обслуговування, підносячи якісні та часові показники інформаційних послуг [4, 15]. По-перше, за рахунок використання локальних і онлайн-електронних каталогів, бібліографічних та реферативних БД, істотно прискорюється та якісно підвищується пошук першоджерел за будь-якою тематикою або елементами бібліографічного опису. По-друге, зростає перелік засобів подання документів (першоджерел або їх копій) віддаленим користувачам.

На схемі (див. рис.) відображено загальну архітектуру організації системи послуг бібліотеки з використанням можливостей електронного середовища. Схема дає наочне уявлення про те, наскільки за рахунок електронних документів та засобів електронного подання традиційних видань розширюються сервісні можливості бібліотеки.

Як приклад збільшення популярності електронної форми обслуговування слід навести дані щодо використання інформаційних ресурсів електронної бібліотеки НБУВ [11, 14]. Щодня Веб-сайт з електронними ІР книгозбірні відвідують понад 500 абонентів з оригінальними ІР-адресами,

які здійснюють близько 2 тис. пошуків та переписують приблизно 10 тис. файлів (www.nbu.gov.ua/library/webstat.html). Ці показники мають стійку тенденцію до збільшення (за останній рік помножилися вдвічі) та невдовзі перекриють показники обслуговування в читальних залах НБУВ.

На схемі видно інформаційно-ресурсні складові електронної бібліотеки [4, 14, 16] та їх функціональне застосування в організації ДД і обслуговуванні по МБА. Таким чином, ілюструється те, що *в інформаційному середовищі саме електронна бібліотека має бути організатором доступу до знання, інформації та першоджерел* [15].

Слід додати, що електронна бібліотека, в якій реалізовані всі основні сервіси для віддалених користувачів та налагоджена обліково-фінансова система, може виконувати в електронному середовищі функції «комерційного» посередника між виробниками наукової інформації та споживачами, а саме забезпечувати відношення і комунікації між такими парами суб'єктів інформаційного ринку:

- фондами бібліотеки та замовниками (як виконавець обслуговування по МБА та ДД);
- виробниками друкованих або електронних видань і замовниками (як розповсюджувачами публікацій, у тому числі й за передплатою);
- авторами та споживачами (як електронне видавництво).

Отже, нова парадигма обслуговування віддалених користувачів бібліотеки полягає у функціональному поєднанні трьох компонентів, які мають безпосереднє відношення й до формування електронних бібліотек:

- інформаційні технології створення електронних документів;
- технології пересилки матеріалів;
- організаційні моделі співпраці установ.

Створення електронних документів — окрема велика тема, яка має такі основні аспекти:

- ✓ створення електронних копій документів із фондів книгозбірень;
- ✓ використання електронних видань та електронних матеріалів, створюваних у процесі комп'ютерної верстки друкованих видань.

Слід навести лише основні формати файлів, що застосовуються для подання повнотекстових документів в Internet, у практиці світових служб ДД, й, зокрема, використовуються в процесі формування фонду повнотекстових документів НБУВ [4—7, 12, 15, 16]: PDF, HTML, TXT, формати популярного текстового редактора

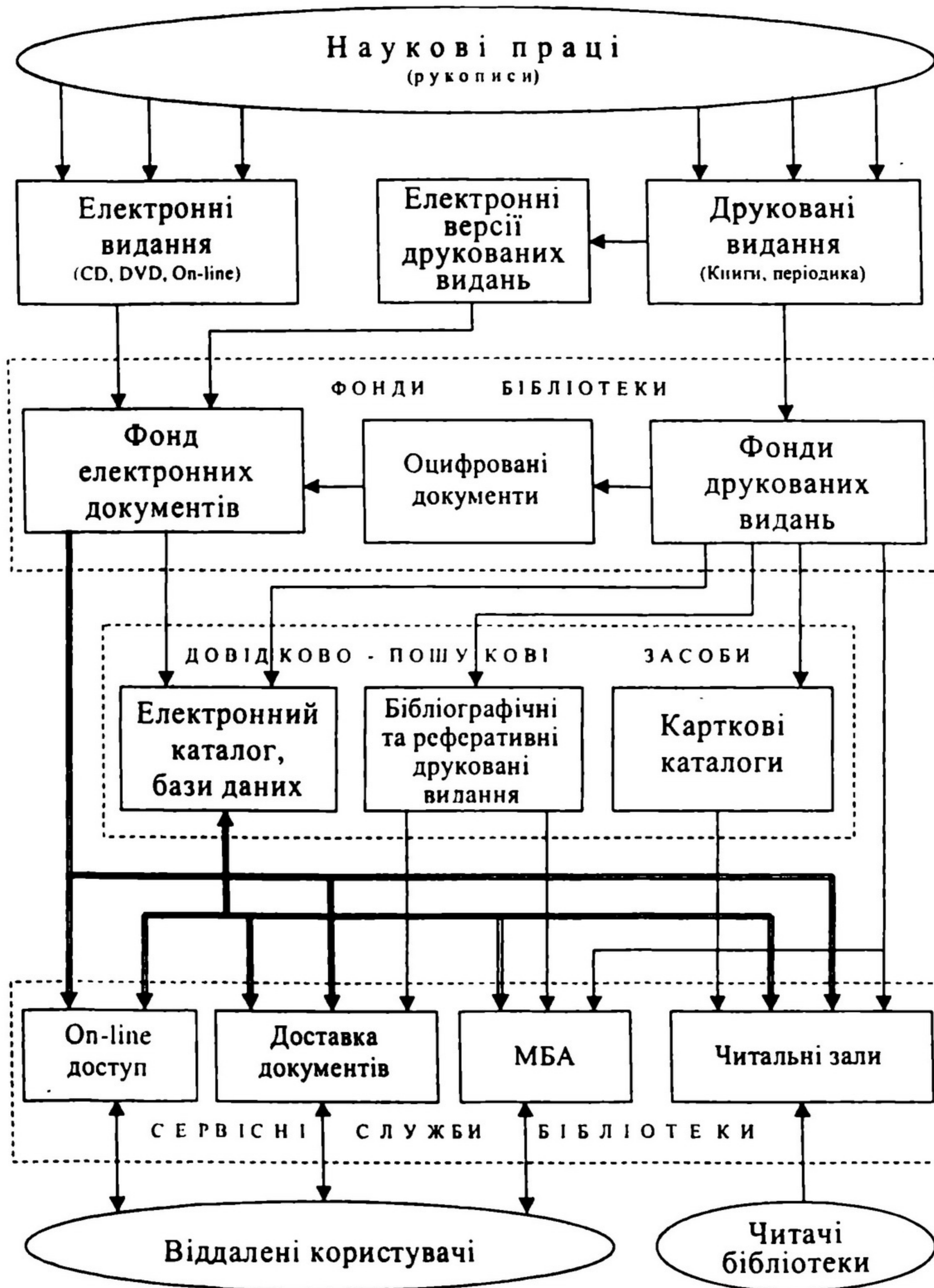

Рис. Загальна архітектура організації інформаційних послуг із застосуванням компонентів електронної бібліотеки.

WORD RTF і DOC в заархівованому вигляді (застосовуються архіватори RAR, ZIP, ARJ), JPEG та деякі інші формати графічного подання документів.

Про технології пересилки матеріалів згадувалося вище. Додамо, що освоєння нових методів роботи в електронному середовищі вітчизняним бібліотекам гальмує брак можливостей корис-

туватися якісними комунікаційними лініями та послугами кращих провайдерів Internet. Наявність високошвидкісних каналів зв'язку для всіх суб'єктів інформаційної взаємодії та відповідного серверного програмного забезпечення для постачальників інформації — перша найважливіша умова налагодження системи дистанційного обслуговування.

Другою важливою технологічно-організаційною умовою функціонування електронних бібліотек і сервісів дистанційного обслуговування є дотримання єдиних стандартів подання та передачі інформації в електронному середовищі (стандарту подання даних, у тому числі й комунікативні, стандартні протоколи мережевої передачі інформації та міжплатформеної взаємодії), стандартів на процеси обслуговування. З цими питаннями пов'язана й організація співпраці установ-фондотримачів у процесі інформаційного обслуговування.

Про організаційні питання і координацію зусиль з міждержавного інформаційного обміну йшлося на семінарі «МБА і доставка документів», зокрема, під час обговорення Проекту про СМБА та ДД. Було зроблено суттєві зауваження щодо необхідності відбиття в документі всіх можливостей застосування сучасних інформаційних та комунікаційних технологій з метою організації оптимальних умов для оперативного забезпечення колективних та індивідуальних замовників потрібними матеріалами із будь-яких бібліотек та органів інформації країн, представлених у СМБА та ДД. З огляду на тенденції розвитку бібліотечно-інформаційного сервісу та телекомунікаційних технологій *запропоновано в основу взаємодії учасників СМБА та ДД покласти принцип децентралізації при організації обслуговування віддалених користувачів та організувати централізоване керування Системою МБА та ДД держав-учасників СНД.* Для ефективного функціонування СМБА та ДД необхідно державам-учасникам системи визначити національні центри МБА та ДД для розвитку національних систем та інтеграції їх у СМБА та ДД.

Інформація про «Проект положення про Систему міжбібліотечного абонементу й доставки документів держав-учасників СНД» викликала жвавий інтерес у представників вітчизняних бібліотек. Одноставною була думка про актуальність, важливість і своєчасність розробки Проекту. Його прийняття та представництво в міждержавній взаємодії українських бібліотек і органів інформації дасть змогу заснувати вітчизняні служби ДД та відновити діяльність МБА країни на новому рівні, який має відповідати сучасним технологіям і практиці світових служб МБА та доставки документів.

Намагання України влитися в світову інформаційну інфраструктуру передбачає освоєння технологій, які широко використовуються в електронному середовищі. Але на сьогодні практично єдиним засобом розповсюдження загальнодос-

тупних систематизованих політематичних наукових ІР на регіони країни є Наукова електронна бібліотека НБУВ (www.nbuv.gov.ua), що має фонд електронних документів (www.nbuv.gov.ua/eb/er.html) [6] та онлайн-пошуковий апарат, створений на основі реферативної бази даних «Україніка наукова» [1]. В електронній бібліотеці НБУВ безкоштовно здійснюється т. зв. «синхронна доставка», коли документ отримується одночасно з передачею замовлення протягом одного сеансу зв'язку [15]. За допомогою впровадження мережевої конвеєрної технології та організації інформаційної співпраці з виробниками наукової інформації країни, вирішуються питання оперативного наповнення електронних ІР Бібліотеки [3, 4, 16]. Правомірність використання електронних документів забезпечується тим, що фонд комплектується документами, які не мають обмежень у поширенні [4, 6], а саме:

- електронними версіями публікацій, що передаються індивідуальними та колективними інтелектуальними власниками для вільного подання в Internet;
- загальнодоступними Internet-документами, виставленими в мережу без обмеження використання;
- електронними копіями, отриманими при скануванні історико-культурних фондів бібліотек.

На підставі Закону України «Про авторське право і суміжні права» [18] розроблено типову угоду про інформаційну співпрацю на безфінансовій основі, яку НБУВ укладає з інтелектуальними власниками електронних документів [4]. В угоді визначаються умови постачання, збереження та використання документів, у тому числі вказується термін депозитарного збереження у фонді без подання в Internet для задоволення комерційних інтересів видавництва.

Загальний обсяг ІР електронної бібліотеки НБУВ:

Фонд електронних документів — 9 тис. книжок, статей, авторефератів дисертацій тощо;

Загальнодержавна реферативна база даних «Україніка наукова» — 51 тис. записів;

Електронний каталог — 147 тис. бібліографічних записів про вітчизняні видання;

Електронні картотеки — 2 млн бібліографічних записів про видання світового репертуару.

ІР наукової електронної бібліотеки НБУВ доступні через Internet за адресою: www.nbuv.gov.ua.

Висновки

1. Бібліотеки світу мають значний досвід об-

слуговування віддалених користувачів на базі служб МБА та доставки документів. Цей досвід слід вивчати та орієнтуватися на нього при вдосконаленні сервісів віддаленого обслуговування вітчизняних користувачів. Впровадження практично відпрацьованих механізмів організації роботи міждержавного МБА та світових служб ДД у практику вітчизняних бібліотек забезпечить піднесення рівня роботи МБА та сприятиме організації вітчизняних служб ДД на такому рівні, який дасть можливість українським бібліотекам співпрацювати з всесвітньо відомими системами постачання документів віддаленим замовникам.

2. Першочергову увагу слід приділити забезпеченню правового поля, організаційним та обліково-фінансовим питанням. Невідкладного вирішення потребує питання визначення національного центру МБА та ДД. На сьогодні саме ця проблема гальмує участь українських книгозбірень у створенні Системи міжбібліотечного абонементу й доставки документів країн-учасників Співдружності незалежних держав.

3. Техніко-технологічні питання обслуговування мають вирішуватися із застосуванням новітніх інформаційних та комунікаційних технологій і останніх досягнень у галузі програмно-технічного забезпечення з урахуванням особливостей електронного документообігу, загальноприйнятих в Internet форматів подання документів та дотриманням єдиних стандартів подання та передачі даних. Важливими є питання забезпечення державним установам, що беруть участь у мережевому формуванні електронних ІР і поданні їх в Internet, можливостей використання швидкісних та стабільних каналів телекомунікаційного зв'язку. Необхідна підтримка українських WWW-серверів наукового та бібліотечного сегменту Internet.

4. Розвиток системи МБА та створення служб ДД — процеси, які в умовах електронного середовища мають єдину ресурсно-інструментальну основу, що збігається із інформаційно-ресурсними, навігаційно-пошуковими складовими та засобами інтерактивного спілкування електронної бібліотеки. Тому електронну бібліотеку слід розглядати як організаційно-ресурсну структуру для надання комплексу інформаційних послуг віддаленим користувачам в електронному середовищі.

5. У книгозбірні повинні розвиватися такі взаємопов'язані процеси, як становлення та робота служб обслуговування віддалених користувачів і формування фонду електронних документів. При цьому МБА та ДД мають використовувати

пошуковий апарат та інтерактивні діалогові засоби електронної бібліотеки, а фонд електронних документів повинен поповнюватися документами найбільшого попиту за рахунок виконання замовлень на електронне копіювання.

6. З огляду на неминучість використання програмно-технічного та інформаційного потенціалу електронної бібліотеки в роботі служб МБА та ДД, а також те, що на сьогодні в Україні наукова електронна бібліотека НБУВ має найбільші ІР і є практично єдиним засобом обслуговування віддалених користувачів загальнодоступними електронними документами, необхідним є її активний розвиток за такими основними напрямками:

- наповнення інформаційних ресурсів електронної бібліотеки (бібліографічних, реферативних, повнотекстових) шляхом інтеграції електронної інформації, створеної всіма суб'єктами наукової інформаційної інфраструктури країни;
- формування розвинутого лінгвістичного апарату електронної бібліотеки та онлайнових інтерактивних діалогових засобів для забезпечення ефективного пошуку та дистанційного оформлення замовлень на доставку документів, у тому числі й електронних матеріалів.

Ці питання за своїм стратегічним значенням потребують відповідної уваги та дієвої підтримки з боку законодавчих та виконавчих органів держави.

Сьогодні українські бібліотеки суттєво відстають не тільки від світових бібліотек у реалізації інформаційно-бібліотечних сервісів, а й від інформаційних потреб сучасних користувачів. *Прагнення України увійти в інформаційне суспільство та простір знань потребує мобілізації зусиль усіх суб'єктів її інформаційної інфраструктури для надання споживачам таких інформаційно-бібліотечних послуг, які відповідатимуть темпам світового розвитку й забезпечать високий інтелектуальний потенціал нації та достойне майбутнє країни.*

1. «Україніка наукова» — Загальнодержавна реферативна база даних / НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; Уклад.: М. Б. Сорога, А. О. Чекмарьов, Л. Й. Костенко. — К., 2000. — 19 с.

2. Баркова О. Інформаційне обслуговування науковців за програмою INTAS (1997—1999) // Бібл. вісн. — 2000. — № 3. — С. 49—51.

3. Баркова О. В. Информационная технология сетевого конвейерного формирования электронных ресурсов большого объема // Электронные ресурсы:

проблемы формирования, хранения, обработки, распространения, защиты и использования — 2001: II Междунар. науч.-техн. конф., 28—29 ноября 2001 г., г. Киев. — К., 2001. — С. 30—31.

4. Баркова О. В. Информационная технология формирования электронной библиотеки НБУВ // Науково-технічні бібліотеки в єдиному інформаційному просторі України: Міжнар. наук.-практ. конф.: Тез. доп. та повідомл. — Київ, 2000. — С. 123—129.

5. Баркова О. В. Перший досвід оцифрування раритетів у НБУВ // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація: Наук. праці НБУВ. — К., 2000. — Вип. 5. — С. 337—345.

6. Баркова О. В. Фонд електронних документів [Електрон. ресурс]. — Спосіб доступу: URL: http://www.nbuv.gov.ua/eb/ep_inf.html. — Загол. з екрану.

7. Глухов В. А., Лаврик О. Л. Электронная доставка документов. — М.: ИНИОН РАН, 1999. — 132 с.

8. Грунцев А. Н. Обзор международных систем доставки документов [Электрон. ресурс] // Информационные технологии. — № 2. — 1997. — Спосіб доступу: URL: <http://www.informika.ru/koi8/inftech/gruntsev.htm>. — Загол. с экрана.

9. Давидова І. О. Електронні бібліотеки: правові засади функціонування в Україні // Нові обличчя бібліотек та організацій: Фокусний семінар: VIII міжнар. конф. «Крим—2001», 9—17 червня 2001 р., м. Судак. — 2001. — С. 47—51.

10. Ерошина Е. А. Авторское право и библиотечное сообщество: история и современность // Науково-технічні бібліотеки в єдиному інформаційному просторі України: Міжнар. наук.-практ. конф.: Тез. доп. та повідомл. — К., 2000. — С. 15—24.

11. Жабін О. І. Моніторинг використання інформаційних ресурсів Web-вузла НБУВ // Наук. праці НБУВ. — К., 2001. — Вип. 6. — С. 221—224.

12. Захаров В. П. Информационно-программная совместимость при электронной доставке документов (эдд) [Электрон. ресурс] // Электронные библиотеки. — 2000. — Т. 3. — Вып. 2. — Спосіб доступу: URL: <http://www.shpl.ru/textbook/procurus/zaharov.htm>. — Загол. с экрана.

13. Захаров В. П. Стандартизация средств межбиблиотечного обмена документами на основе электронных технологий // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: 7-я Междунар. конф. «Крым 2000»: Материалы конф., 3—11 июня 2000 р., м. Судак. — 2000. — Т. 2. — С. 453—457.

14. Костенко Л. Й., Чекмарьов А. О. Мережеві інформаційні ресурси Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського // Наук.-техн. інформація. — 2000. — № 3. — С. 41—44.

15. Меррей Р. Компоненты цифровой библиотеки и их взаимодействие // Научн. и техн. б-ки. — 2000. — № 6. — С. 56—57.

16. Національна електронна бібліотека України. Основні проєктні рішення [Електрон. ресурс] / Уклад.: Л. Й. Костенко. — Засіб доступу: URL: <http://www.nbuv.gov.ua/library/col.html>. — Загол. з екрану.

17. Петров В. В., Онищенко О. С., Крючин А. А. та ін. Український реферативний журнал «Джерело» — кроки розвитку // Наук.-техн. інформація. — 2001. — № 1/2. — С. 24—28.

18. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792.

19. Рябев В. С. Доставка документов в цифровой библиотеке на базе Интернет. Защита авторского права на электронные документы // Интернет. Общество. Личность. (ИОЛ—99): Тез. докл. междунар. конф. — СПб., 1999. — С. 111—112.

Рассмотрены правовые, организационные и технологические вопросы работы МБА и доставки документов — сервисных служб библиотек для обслуживания удаленных пользователей. Представлены основные технологические процессы доставки документов. Проанализированы перспективы их развития в электронной среде. Подчеркнута необходимость использования информационных ресурсов и программно-технических средств электронной библиотеки для совершенствования дистанционного библиотечно-информационного обслуживания.

The author focuses on the legal, organizational and technological issues of ILL, the delivery of documents for distant users by Special Services of Library. The article gives the basic technological process of documents delivery and analyses the prospects of their development in electronic surroundings. The author stresses on necessity of utilization of informational resources and program — technological means for the improvement of distant library and informational service in electronic libraries.

Die Autorin beschreibt Rechts, Organisations- und Technologiefragen der Arbeit der Fernleihe und Dokumentenzustellung, d. h. Informationsvermittlungsstelle für Fernbenutzer.

Es wurden hauptliche Technologieprozesse der Dokumentenzustellung vorgestellt und die Perspektiven ihrer Entwicklung im Elektronenmedium analysiert. Man betont auch die Benutzungsnotwendigkeit der Informationsressourcen und Software der Elektronenbibliothek für die Vervollkommnung bibliothekarisch-informationellen Fernbedienung.

Sont examinés les problèmes de droit, d'organisation et technologique de l'activité du service de PEB ainsi que de la fourniture de documents c'est-à-dire les services de bibliothèques chargés de fournir les documents aux usagers à distance et les processus principaux de la fourniture de documents. Il analyse les nouvelles perspectives du développement dans l'environnement électronique.

L'article fait le point sur la nécessité de la mise en œuvre de ressources informatiques et de moyens programmatiques techniques de la bibliothèque électronique pour le perfectionnement de la desserte bibliothéco-informatique à distance.